JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Keränen, Marja

Title: Mittaaminen ja mutina

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © 2019 Tekijä ja Itä-Suomen Yliopisto

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Keränen, M. (2019). Mittaaminen ja mutina. In H. Hirvonen, A. Puhakka, & P. Pöllänen (Eds.), Arjen rihmastot : Eeva Jokisen juhlakirja. Itä-Suomen yliopisto. Publications of the University of Eastern Finland. General series, 28. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-3206-8

MITTAAMINEN JA MUTINA

MARJA KERÄNEN

Vuoden 2018 ensimmäisessä Janus-lehden numerossa arvioitiin sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikan tilannetta ja tulevaisuuden näkymiä. Arvioitsijoista yksi oli Eeva, joka totesi tieteenalalla menevän tosi hyvin ja tuotetulle tiedolle todellakin olevan tarvetta. Eeva pohti, että tutkimusta kuitenkin voi tehdä monella tavalla, ja että käytännöllisen tiedon tarve asettaa paineita sille, millaista tietoa tuotetaan. Politiikkarelevanssin vaatimus on tekemässä tutkijoista kapeita selvityksiä tekeviä konsultteja, jolloin asiantuntijuuden ymmärtämisen tavasta karsiutuu kriittisyys, vuoropuhelu ja vastatieto. Twiittien *"naseva yksiääninen ilmaisu"* sivuuttaa *"monimutkaisuuden ja uppiniskaisuuden"*. Syntyy kuvitelma siitä, että suuret numerot ja isot aineistomäärät takaavat paremman tutkimuksen kuin tapaustutkimukset tai teoreettiset ja laadulliset analyysit. Harhaisessa ajattelussa se mikä on mitattavissa, on myös hallittavissa. Mittaaminen sivuuttaa *"mutinan"*, ajatuksen siitä, että muunkinlainen kuin määrällistetty tieto todella on tietoa. Kaikkea – sitä mutinaa – ei voi kuitenkaan mitata. Mutina on hankalasti artikuloituva. Sitä ovat ne kokemukset joilla ei ole nimeä. Jos mutina unohdetaan, unohtuu myös mittaamiseen sisältyvä poliittisuus. (Jokinen 2018, 74.)

Eevan puheenvuoro nosti esiin sen, että tämä määrällistämisen paine ja mutinan häivyttäminen muokkaa tutkijoiden identiteettien muodostumista ja käsityksiä siitä, millaista tutkimusta tulisi tuottaa. Se muokkaa tapoja palkita ja suosii tiettyjä toiminnan tapoja. Se vaikuttaa tutkijoiden ja yliopistojen ohjauskäytäntöihin ja tutkimuksen rahoitusmekanismeihin. Painotus relevantin tutkimuksen tuottamiseen suosii mitattavaa tai mitattavissa olevaa rikkaan sanallisen ilmaisun sijaan – ikään kuin numero olisi enemmän totta kuin sana. Painotus mittaamiseen suosii myös tutkijaideaalia, joka yhteisöstään ja toimintaehdoistaan välittämättä voi irrottautua kontekstistaan ja esittää viestinsä abstraktina tietona. Tämä ideaalitutkija matkustaa sujuvasti tilassa ja ajassa, edellyttäen samalla jonkun toisen hoitavan maapalvelun ja sosiaaliset suhteet. Ne jotkut toiset ovat yliopiston hallintoja ja palveluita ylläpitävät naiset ja *äiti-opettajat*, jotka vastaavat siitä hoivasta, jota opiskelijat opinnoissaan tarvitsevat (myös Veijola & Jokinen 2018).

Eevan tuotannolle on aina ollut ominaista sanallisen ilmaisun voima, rikkaus ja sävykkyys – kielen vahva ilmaisuvoima ja tarkkuus siinä. Siis se mutina. Arvostan suuresti juuri tuota mutinaa. Retoriikan tutkijan perusrepertoaariin kuuluu tarkastella tekstien logoksen lisäksi siinä esiintyviä yleisösuhteita ja tekstin kirjoittajan minäpositioita. Tässä paperissa yritän samaa numeroiden ja numerologisten käytäntöjen suhteen. Siksi kysyn, millaisia sosiaalisia suhteita mittaamiskäytäntöihin kietoutuu, kuka mittaa ja kenelle mittauksia tuotetaan. Politiikan tutkijana minua kiinnostavat erityisesti demokratiaindikaattorit. Niiden tuotanto on viime vuosi-

kymmeninä paisunut ja näistä on tullut etenkin ylikansallisten organisaatioiden harjoittama tietoteollisuuden ala. *Kysyn, millaisia yleisöoletuksia ja kommunikaatiosuhteita indikaattoreiden tuotantoon liittyy. Kuka indikaattoritietoa voi hyödyntää ja millaisia valtasuhteita tuo tieto vahvistaa tai purkaa? Tuotetaanko indikaattoreita hallinnolle vai kansalaisille, suomalaisille vai ylikansallisille toimijoille? Millaiseen tilivelvollisuuden osoittamisen malliin erilaiset indikaattoreiden muodostamisen tavat viittaavat? Mitä indikaattorituotannon tavat itsessään kertovat demokratian tilasta?*

Miksi mitataan ja mitä mitattaessa tapahtuu?

Numerologisten käytäntöjen historia liittyy yhteiskunnallisten instituutioiden rakenteisiin ja toimintatapoihin. Tilastolaitosten synty ja kehittyminen on ollut yhteydessä kansallisvaltioiden rakennusprosesseihin. Tietoja väestöstä, luonnonvaroista, kaupasta tai teollisuudesta on kerätty valtioiden tarpeisiin. Väestötilastojen kautta väestö on tullut tiedettäväksi ja hallinnoitavaksi. Nikolas Rosen (1991) mukaan numerot tekevät modernin hallinnan muodot mahdollisiksi ja arvioitaviksi. Ne kartoittavat väestön, talouden ja yhteiskunnan piirteitä ja rajoja. Alastalo ja Åkerman (2011) selvittivät tapoja, joilla valtionhallinnon organisaatiot toimivat numeromuotoisten representaatioiden varassa, kun tavaroita, kustannuksia, potilaita tai tutkintoja tehdään laskettaviksi. Valtionhallinto toimii kvantitatiivisen tiedon myllynä – tuo tieto on hallinnon käyttövoimaa (Alastalo & Åkerman 2011). Numerologiset käytännöt legitimoivat poliittisten instituutioiden vallankäytön. Numeroilla voidaan hallita myös etäällä olevia paikkoja ja ihmisiä. (Rose 1991.)

Vaikka tilastolaitosten ja tilastoinnin synty liittyi kansallisvaltioiden vakiintumisen prosesseihin, ei usko numeroihin ole myöhemminkään vähentynyt. Maailmaa hallitaan entistä vahvemmin uusien tiedontuotantojärjestelmien, auditointien, indeksointien ja indikaattoreiden avulla. Tilastolliset laskentamallit ohjaavat itsestään selvästi käsityksiämme hyvästä ja huonosta. (Power 1997, Strathern 2000.) Tutkittuun tietoon perustuvan päätöksenteon (evidence-based decision-making) vaatimusten katsotaan edellyttävän määrällistettyä tietoa ja teknistä asiantuntemusta. Uuden julkishallinnon (NPM, new public management) tapainen ajattelu levitti liike-elämän ajattelutapoja myös julkiselle sektorille ja samalla voimakkaan uskon indikaattoreiden ohjausvoimaan. Arvioinnin ja auditoinnin käytännöt ovat arkipäivää kaikissa julkisen hallinnon organisaatioissa. Yliopistoissa olemme eläneet näiden käytäntöjen kanssa jo tovin, laskien tuottavuuttamme tutkintojen määrinä ja julkaisujen tasoluokituksina. Rahoituksemme ja maineemme perustuvat sijoituksiin sillä tai tällä indikaattorilla. Elämäämme ohjaa hyvien sijoitusten tavoittelu erilaisilla rankinglistoilla. Vaikka nykyisen ohjausideologian mukaista olisi purkaa sääntelyä ja pienentää byrokratiaa, uudet ohjauskeinot ovat tuottaneet omat byrokraattiset käytäntönsä, jotka eivät suinkaan kalpene aikaisemman byrokratian rasittavuuden ja kuormittavuuden rinnalla mitenkään.

Indikaattoreita tuotetaan kansallisvaltioiden sisällä, mutta laajalti myös poikkikansallisten organisaatioiden toimesta, globaalihallinnan tarpeisiin. Kun aikaisemmin kvantifioitu tieto usein liittyi kansallisvaltion rakennusprosesseihin ja sen toiminnan prosesseihin, nykyisin se toimii entistä useammin globaalihallinnan välineenä. Siitä on tullut poikki- ja ylikansallisten organisaatioiden episteemisen hallinnan väline (Alasuutari & Qadir 2014). Entistä useammin kansallisvaltiot ovat tuon tiedon keräämisen kohteena ja asettuvat vertailuun muiden kansallisvaltioiden kanssa. Niitä arvioidaan kriteerein, jotka asetetaan niiden ulkopuolelta. Samalla nämä kriteerit ohjaavat käsityksiä siitä, miten kansallisvaltioiden toimia arvotetaan ja mitä pidetään hyvänä ja oleellisena, mitä taas huonona suoriutumisena.

Numero voittaa sanan uskottavuudessa ja suostuttelevuudessa, koska se esiintyy neutraalina ja epäpoliittisena, faktuaalisempana kuin sana. Vanha retoriikan neuvo on, että argumentaation uskottavuuden lisäämiseksi kannattaa lisätä numeroita – paljon numeroita. Juri Lotmanin (1989, 276) mukaan numerot ovat epäretorisena esiintyvää miinusretoriikkaa. Miinusretoriikka esiintyy puhtaiden faktojen kielenä. Se ymmärretään lähentymisenä todellisuuteen ja yksinkertaisuuteen. Se on retoriikan peilikuva ja ottaa oman kulttuurisemioottiseen koodiinsa esteettisen vastustajansa. Numeroista tulee tieteen toteemeja. Kun yhteiskuntatieteellinen tutkimus on hyvin pitkään käsitellyt tuon käsityksen lähtöoletuksia ja purkanut sen mukanaan tuomia ongelmia, uusi vaatimus tieteellisen tiedon käyttökelpoisuudesta ja päätöksenteon tietoperustaisuudesta saattaa mitätöidä tämän laajan keskustelun.

Kun standardoitu tieto näyttää neutraalilta asiantuntijatiedolta, korvaavat numerot eettiset ja poliittiset pohdinnat. Numeroita voi laskea ja vertailla. Niiden ajatellaan olevan esittäjästään riippumattomia, selkeitä, kiistattomia ja varmoja, tieteellisempiäkin kuin sanalliset esitykset ovat. Mittaaminen homogenoi, yhtenäistää ja tuottaa vertailtavuutta. Numeroilla on erityinen kyky jättää taakseen kaikki se tieto, jonka varaan kvantifiointi kussakin tilanteessa ja tapauksessa on perustunut.

Numeroilla on kyky irrota kontekstistaan ja liikkua kontekstista toiseen. Silti luokittelut ja kategorisoinnit toki perustuvat kontekstuaalisten, paikallisten merkitysten arvioinneille. Tämän tietävät toki kaikki pätevät tutkijat. Tutkijan taitoon liittyykin kyky osata arvioida määrällistetyn tiedon laatua ja pätevyyttä, kyky nähdä, miten tieto on syntynyt ja millaisten prosessien varassa se on tuotettu. On siis hyvä miettiä, millä ehdoilla tiedon kvantifiointi tapahtuu ja mitä se tuo mukanaan. Lähtökohdaksi kannattaa ottaa vanha motto: numero on artefakti jonka merkitysyhteys on avattava.

Numeroiden tulkinta ja numerologisten käytäntöjen ymmärtäminen ja kritiikki edellyttää juuri näiden kontekstuaalisten merkitysten avaamista. Tätä koskeva tutkimuskirjallisuus on toki laajaa. Merkitysten palauttamisen parissa on jo työskennellyt moni. On edellytetty, että myös kvantifioidun tiedon lähdekritiikki on välttämätöntä (Simpura & Melkas 2013). On tarkasteltu tietokäytäntöjen politiikkaa (Alastalo & Åkerman 2011). On kirjoitettu tietokäytäntöjen historiaa ja genealogiaa (Rose 1991), niiden antropologiaa (Strathern 2000, Shore & Wright 1997, Engle-

Merry 2011), etnostatistiikkaa (Gephart 1988, Porter 1986; 1995, Alonso & Starr 1987). Tieteensosiologiassa on kirjoitettu faktan historiaa (Poovey 1998).

On mielenkiintoista miettiä, mitä itse kvantifioinnin prosessissa tiedon syntymästä vastaanottoon ja käyttöön oikeastaan tapahtuu. Numerotuotannon asiantuntijat kyllä hyvin tietävät, millaiselle konstekstuaaliselle tiedolle kvantifiointi perustuu (ks. esim. Indikaattorit ohjauksen ja seurannan välineinä 2005). Tutkijan arkitietoa on se, millaisia suosivia tai vinouttavia vaikutuksia on sillä tai tuolla julkaisuluokituksella tai yliopistojen rankkaustavalla. Tämä ei kuitenkaan estä yliopistoja mainostamasta kotisivuillaan, mikäli rankingjärjestys tällä tai tuolla indikaattorilla on ollut itselle myönteinen. Etusivun lukijalle tuo tieto ei kuitenkaan välity, vaan lukija joutuu uskomaan numeroon faktana.

Kvantifikaatioiden tulkinnallinen tutkimus ei ensikädessä pyri osoittamaan tietoja vääriksi, vaan osoittamaan ne sidokset ja tarkoitusperät, joita tietokäytännöt palvelevat. Tämä lisää poliittisen mielikuvituksen aluetta. Voidaan katsoa, millaista todellisuutta numeroilla tuotetaan ja miten niillä politikoidaan. Mielenkiintoista on miettiä, millä tavoin tietokäytännöt ovat näkökulmaisia ja siten poliittisia, ja miten ne voisi ajatella toisin. Erilaiset tietokäytännöt asemoivat ihmisiä eri tavoin. Eri yleisöt, tiedon tuottajat tai käyttäjät, asettuvat eri asemiin suhteessa kvantifioituun tietoon. Niinpä kysynkin seuraavaksi, millaisia kommunikaatiosuhteita tai yleisöodotuksia indikaattorien tuotantoon liittyy. Kuka indikaattoritietoa voi hyödyntää? Millaisia valtasuhteita tuo tieto vahvistaa tai purkaa?

Oma esimerkkini liittyy demokratiaindikaattoreihin. *Kysyn, kenelle ne on tuotettu ja kenen saatavilla ne ovat. Kenen näkökulmasta tuotettu tieto on relevanttia ja onko sen suhteen mahdollista toimia? Ovatko demokratiaindikaattorit hyödyllisiä poliittisen päätöksenteon tai hallinnon toiminnan tilivelvollisuuden tarkasteluun? Tuotetaanko niitä kansallisille vai ylikansallisille toimijoille? Kysymys koskee numerologisten käytäntöjen retoriikkaa: kuka indikaattoritiedossa puhuu, kenelle ja millä argumentilla*

Mitä demokratiaindikaattorit mittaavat

Miksi demokratiaa pitäisi mitata? Kansan tahdonhan on ajateltu toteutuvan poliittisessa prosessissa, kun vaaleissa valitaan päättäjiä tai kansalaiset pyrkivät vaikuttamaan tuohon päätöksentekoon. Toki vaalitkin perustuvat kvantifioinnille: kullakin äänioikeutetulla on vaaleissa yksi ääni, äänioikeutetut jakautuvat vaalipiireihin, joista valittujen edustajien lukumäärä on suhteutettu vaalipiiriin laskettujen kansalaisten määrään. Tämän poliittisen prosessin toimintatavan on ajateltu olevan demokratian ydin. Mihin siis demokratiaindikaattoreita tarvitaan? Mitä ja ketä ne palvelevat? Miksi demokratiaa pitäisi laskea? Ja miten sitä sitten lasketaan?

Aikaisemmin demokratiaa arvioivat yliopistojen tutkijat. Skandinavian maissa tehtiin laajat demokratia- ja valtatutkimukset 1990–2000-luvuilla (Munk Christiansen & Togeby 2006, Österud & Selle 2006). Ruotsissa tutkijavetoisia demokratiaselvityksiä on tehty vuosittain aikavälillä 1995–2011. Tätä toimintaa on ylläpitänyt

Studieförbundet för Näringsliv och Samhälle (Pettersson 2013, *"Låt fler forma framtiden"* 2016). Näille laajoille projekteille oli ominaista juuri se, että tekijöinä olivat tutkijat, niiden kesto oli pitkä, ja niiden sisältö laaja ja kokonaisvaltainen ja vallan institutionaalisiin suhteisiin vahvasti pureutuva. Suomessa tällaista ei tehty. Tosin myöhemmin Suomen Akatemian rahoittamassa valta-ohjelmassa 2007–2010 fokus oli näitä laajempi, mutta tulokset yleisempiä (Pietikäinen 2010).

Sitten puhkesi laaja erilaisten demokratia-auditointien buumi ja arviointeja tehtiin todella monissa maissa. David Beethamin ympärillä toiminut tutkijaryhmä Essexin yliopistossa on arvioinut brittiläistä demokratiaa varsin kokonaisvaltaisesti (Beetham ym. 2002, Beetham 2004). *Democracy under Blair* (2002) oli esimerkki tällaisesta demokratia-arvioinnista. Se käsitteli kansalaisuutta ja kansalaisten tasa-arvoa (poliittista, sosiaalista ja taloudellista), poliittisten elinten demokraattisuutta ja tilivelvollisuutta samoin kuin poliisin ja armeijan toiminnan kontrollia ja myös korruptiota. Edelleen käsiteltiin kansalaisyhteiskunnan toimivuutta, hallinnon responsiivisuutta, median monipuolisuutta ja roolia demokratiassa ja lopuksi myös Britannian roolia maailmassa.

Beethamilaista metodia on ryhdytty soveltamaan myös International IDEA-organisaatiossa, joka on poikkikansallinen demokratia-arviointeja tekevä, Tukholmassa päämajaansa pitävä organisaatio. Vaikka tutkijat ovat olleetkin kehittämässä auditointien metodeja ja erilaisia auditointikonsepteja, demokratia-auditoinnit eivät enää ole erityisesti yliopistotutkijoiden toimintakenttä, vaan poikkikansalliset organisaatiot ovat olleet niiden keskeisiä kehittäjiä ja soveltajia (näistä esimerkkinä The Economist Intelligence Unit, ks. Piironen 2005). Myös Euroopan unionia auditoitiin (Lord 2004). Perinteisesti länsimaista demokratiaa on pyritty viemään esimerkiksi Afrikan maihin (Berg-Schlosser 2004), ja demokratiaindikaattoreita on tuotettu esimerkiksi liike-elämän tarpeisiin investointipäätösten tueksi. Joissakin auditoinnin konsepteissa on nähty oleellisena se, että arviointia tekevät kunkin maan kansalaiset itse (International IDEA, O`Donnel ym. 2004). Näin ei kuitenkaan aina ole. Demokratian mittaamisesta onkin tullut hyvin laaja-alainen ilmiö.

Suomessa toteutettiin 2000-luvun alussa valtionhallinnon sisällä *Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma 2003–2007*, jonka yhtenä osana toimi tutkijoita rekrytoinut indikaattorityöryhmä (Suomen demokratiaindikaattorit 2006: 1). Sen työn tuloksena vahvistettiin suomalaiset demokratiaindikaattorit, joita sittemmin tarkasteltiin uudemmissa raporteissa (Demokratiaindikaattorit 2013; 2015). Nämä on sittemmin julkaistu Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston sivuilla.

Tietoarkiston sivuilta nykyisin löytyvät indikaattorit käsittelevät äänestysaktiivisuutta, ihmisten kiinnittymistä puolueisiin, puolueiden kannatusmuutoksia, ihmisten poliittisia asenteita ja naisten ja miesten osuuksia edustuksellisissa elimissä. Suoran osallistumisen eri tapoja kartoitetaan myös jo perinteisin mittarein, kuten nimen kirjoittaminen vetoomuksiin, osallistuminen mielenosoituksiin, yhteydenotot päättäjiin. Järjestöosallistumisen osalta on tarkasteltu osallistumista puolueiden ja ammattiyhdistysten toimintaan. Median seuraamista on tarkasteltu vaaliasioiden

seuraamisen osalta. Nämä ovat jo perinteisiä vaalitutkimuksen mittareita, joista on kerätty tietoa aina 1960-luvulta asti. Rekisteriaineistoista on samalle sivustolle lisätty myös tiedot eduskuntavaalien tuloksista, puolueiden kannatusosuuksista ja paikkamääristä vaaleissa, sekä tiedot vaali- ja puoluerahoituksesta.

Miksi Suomen demokratiaindikaattoreista tuli sellaiset kuin tuli? Tarkastelen seuraavaksi sitä, millaista keskustelua demokratia-indikaattoreista etenkin tuossa ensimmäisessä indikaattoriraportissa käytiin. Millaista käyttöä näillä tiedoilla voi olla ja kuka niitä voi käyttää? Ensimmäisen demokratiaindikaattorityöryhmän raportti (2006: 1) sisälsi tutkijapuheenvuoroja siitä, miten demokratia tulisi käsitteellistää ja sen mukaisesti, miten sitä mitattaisiin. Artikkelit käsittelivät eri demokratiakäsityksiä ja kansalaisten osallistumista vaaleihin, puoluetoimintaan ja kansalaisjärjestöihin. Samoin tarkasteltiin kiinnostusta politiikkaan, luottamusta, kansalaispätevyyttä ja sosiaalista pääomaa sekä kuntademokratiaa. Pääosa artikkeleista tukeutui perinteisen, 1950-luvulta lähtien vakiintuneen vaali- ja osallistumistutkimuksen tietoperustaan ja näkökulmiin. Poikkeuksen teki journalistiikan piiristä tullut artikkeli (Moring & Nieminen 2006), joka keskittyi kansalaisten viestinnällisiin oikeuksiin ja resursseihin.

Mitä tapahtui matkalla demokratian käsitteellistämisestä indikaattoreiden valintaan? Raportissa viitattiin (esim. Piironen 2006) Robert A. Dahlin perinteisiin demokratian kriteereihin, joita ovat *"tehokas osallistuminen, henkilö ja ääni -periaate, tasaarvoinen mahdollisuus saada tietoa relevanteista politiikkavaihtoehdoista, mahdollisuus päättää politiikan agendasta, kaikkien aikuisten kansalaisuus, puolueiden välinen kilpailu, sananvapaus ja median vapaus, kansalaisjärjestöjen toimintamahdollisuudet, oikeuslaitoksen riippumattomuus, opposition olemassaolo, oikeudet osallistua politiikkaan, johdon valinnan kilpailullisuus, vallan rajoitusten olemassaolo, vapaat ja reilut vaalit, kansalaisoikeudet, enemmistöpäätökset ja vähemmistösuoja"*.

Tarjolla olleen journalistien (Moring & Nieminen 2006, 196–198) indikaattorilistan lähtökohtana olisivat olleet kansalaisten viestinnälliset oikeudet kahdestakin näkökulmasta, niin että mitattaisiin sekä julkishallinnon kykyä ja valmiutta tukea kansalaisten viestinnällisiä oikeuksia, että kansalaisten kykyä ja valmiutta käyttää näitä viestinnällisiä oikeuksia. Nämä indikaattorit olisivat mitanneet julkisuuslain toteutumista, kirjastomäärärahojen seurantaa, sanoma- ja aikakauslehdistön sisällöllisen tarjonnan laatua, mielipidelehtien julkista tukea, televisio-ohjelmien monipuolisuutta ja ylipäänsä mediasisältöjen monipuolisuutta ja laatua. Edelleen olisi seurattu vuorovaikutteisten julkispalvelujen kehittämistä, kansalaisten viranomaispalautteen seurantaa ja kansalaisten omaehtoisen viestinnän mahdollisuuksia. Kunnallisella tasolla olisi seurattu kunnallisen viestinnän toteutumista ja informaatiota valmisteltavista asioista, kunnallisten kulttuuripalvelujen toteutumista ja verkkopalvelujen vuorovaikutuksellisuutta. Valtakunnallisella tasolla olisi seurattu medioiden saatavuutta ja käyttöä ainakin koulutuksen, tulotason, sukupuolen, perhetilanteen, asuinpaikan ja työmarkkina-aseman mukaan. (Moring & Nieminen 2006, 196–198.)

Raportin loppukoonnissa vielä ehdotettiin, että kyselyn avulla olisi mitattu kotitalouksien käytettävissä olevien medioiden lukumäärää, niihin käytettyjä menoja, kyselyssä ilmaistuja median käyttötarpeita, luottamusta eri medioihin tai ilmaistua median merkitystä poliittisille valinnoille. Tai että kunnallisella tasolla olisi mitattu laajakaistayhteyksien lukumäärää, kunnallisiin verkkopalveluihin käytettyä rahamäärää per asukas, koulutus- tai kulttuurimenoihin käytettyä rahamäärää per asukas tai kirjastojen lainauslukuja. Tässäkö vaiheessa listalta jäivät pois pohdinnat siitä, oliko median tarjonta riittävää, monipuolista tai laadukasta? Oliko tiedotus ajantasaista ja avointa? Millaista oli viestinnän laatu tai kohdentuminen kansalaisten tietotarpeiden tai vaikutusmahdollisuuksien mukaisesti? Näitä ei kuitenkaan valittu Suomen demokratiaindikaattoreiden listalle.

Myöhemmät indikaattoreita koskevat julkaisut vuosilta 2013 ja 2015 (Demokratiaindikaattorit 2013; 2015) kävivät läpi indikaattoreiden seurannasta nousseita tietoja ja käsittelivät laajemmin joitakin uusia aihealueita (kuntademokratiaa, nuorten poliittista kiinnittymistä, internetiä ja sosiaalista mediaa). Alun perin oli kuitenkin sovittu, ettei indikaattoreita varten taloudellisista eikä tutkimusekonomisista syistä kerättäisi uusia aineistoja. Myös ripeä aikataulu johti siihen, että kerättäisiin kattava kokonaiskuva jo olemassa olevista aineistoista. Edelleen tarkastelut kuitenkin kohdentuivat vain kansalaisiin.

Ensimmäisessä raportissa kyllä ilmaistiinkin, miksi suomalaisesta indikaattorihankkeesta tuli sellainen kuin tuli. Raportin toimittanut Sami Borg (2006, 19) ilmaisi asian näin:

> *Toteutettava suomalainen indikaattorihanke poikkeaa edellä mainituista demokratian arvioinneista ja tutkimuksista siten, että siinä painotetaan erityisesti kansalaisyhteiskunnan toimivuutta ja kansalaisosallistumista. Indikaattoreita lähestytään siten etenkin kansalais- ja koulutusnäkökulmasta. Näin esimerkiksi kansalaisoikeuksien toteutumisen laaja arviointi, poliittisten instituutioiden rakenteita ja keskinäisiä suhteita ja poliittisen päätöksenteon tuotoksia koskevat arviot, sekä monet muut valta- ja instituutiotutkimuksen perinteiset teemat jäävät joko vähäiselle huomiolle tai kokonaan tarkastelun ulkopuolelle.*

Tarkastelut painottuivat – eivät poliittisen järjestelmän toimivuuteen – vaan perinteisestikin tarjolla olleeseen tietoon kansalaisten osallistumisesta siihen institutionaaliseen politiikkaan, jota heille oli tarjolla. Indikaattoreiksi määrittyivät kvantitatiivista tietoa kansalaisten vaaliosallistumisesta, osallistumisesta puoluetoimintaan tai kansalaisjärjestöjen toimintaan, tai heidän asenteistaan, uskostaan tai luottamuksestaan olevia oloja kohtaan tuottavat kohteet/asiat. **Mittaamisen kohteeksi määrittyivät kansalaiset, ei hallinto tai poliittinen järjestelmä tai prosessi. Ryhdyttiin mittaamaan kansalaisten ominaisuuksia ja ”kiinnittymistä järjestelmään”, ei sitä, oliko kansalaisilla mahdollisuuksia ”tehokkaaseen osallistumiseen, tasa-arvoiseen tiedon saantiin, politiikan agendasta päättämiseen. Tiedon hankinnan näkökulmaksi tuli hallinnon näkökulma, ei kansalaisten näkökulma.**

Kenen kannalta tämä tieto on oleellista ja miten sitä voidaan käyttää? Kenen asia on huolehtia kansalaisosallistumisesta ja millä tavoin? Edistääkö osallistumisen muotojen ja kansalaisten asenteiden systemaattinen seuranta demokratiaa ja kenen tulisi ryhtyä toimiin, jos ongelmia näissä ilmenisi? Hallinnon ja kansalaisten näkökulmien sekoittuminen ja epäpäämäiset ilmaisut työnjaon suhteen ovat saaneet outojakin piirteitä, kun näkökulmat sekoittuvat. Kun hallinnon uutta, uuden hallinnan oppien tuomaa tulostavoitekieltä sovellettiin Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman tavoitteenmäärittelyihin, syntyi tällaista tekstiä (Hallituksen strategia-asiakirja 2006):

> *Suomi palaa… keskeisissä sosiaalisen pääoman indikaattoreissa Euroopan parhaiden maiden joukkoon.*
> *Koululaisten yhteiskunnalliset tiedot pysyvät hyvinä ja halukkuus osallistumiseen on vähintään eurooppalaista keskitasoa.*
> *Äänestysprosentit nousevat pohjoismaiselle tasolle.*
> *Osallistuvan toiminnan osuus kansalaisten ajankäytöstä kasvaa.*

Voi kysyä, mistä on kysymys, kun hallitus/hallinto katsoo voivansa säännellä kansalaisten ajankäyttöä tai määrittää tasoja koululaisten osallistumishalukkuudelle. Määrällisten kriteereiden asettamisen velvoite voi saada koomisia muotoja, ellei niitä sitten pidä jo hiukan pelottavina.

Mihin näitä tietoja voi käyttää ja kenen kannalta ne ovat mielenkiintoisia? Tutkijat ovat jo pitkään keränneet ja analysoineet tämän kaltaista dataa. Niinpä tiedot ovat olleet tarjolla ja käytettävissä myös demokratiaindikaattoreita kehitettäessä. Indikaattoriraporteista ilmenee, että uuden tiedon keräämiseen ei olekaan haluttu panostaa sen paremmin kustannussyistä kuin aikataulusyistäkään. Tämän kaltainen tieto on toki mielenkiintoista ja tarjoaa yleisiä indikaatioita siitä, mihin suuntaan kansalaisten kiinnittyminen poliittiseen järjestelmään on kehittymässä. Merkittävää voi olla tietää esimerkiksi siitä, miten poliittisen osallistumisen mahdollisuudet ovat epätasa-arvoistuneet. Tähän onkin kiinnitetty viime aikoina huomiota (Wass & Ohisalo 2017). Epätasa-arvon osoittaminen numeroin on merkittävä asia myös yleisen yhteiskunnallisen keskustelun kannalta. Laajimmillaan indikaattoritiedon yleisö lienee niinä kertoina, kun hallitus valmistelee eduskunnalle demokratiapoliittisen selontekonsa (Avoin ja yhdenvertainen osallistuminen 2014).

Entä kansalaiset? Mitä he tällä tiedolla tekisivät? Tokihan Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston sivut ovat julkiset ja niitä voi mennä katsomaan kuka vain. Ihan kauhean todennäköistä ei kuitenkaan ole, että sinne päätyisi *tavallinen kansalainen*, etenkään se resurssiköyhin ja vähäosaisin. Kansalaisethan jo tietävätkin, osallistuvatko he vai eivät. Lista tavanomaisista ja perinteisistä osallistumisen tavoista tuskin myöskään herättää ketään huomaamaan, millaisia vaikuttamisen tapoja olisi tarjolla siihen tai tuohon arkipäivän ongelmaan. Kansalaisista muodostuva tieto kertoo ensi kädessä siitä, miten vahva on poliittisten instituutioiden legitimaatio kansalaisten silmissä, vaikkakaan se ei kerro siitä, miten poliittiset instituutiot ovat

tehtävistään selvinneet, tuottaneet kansalaisilleen hyvää tai mahdollistaneet kansalaisvaikuttamisen. *Demokratiaindikaattoreiksi* on tullut nimetyksi kansalaisiin kohdistettu tieto. Ei se, miten tehokasta kansalaisvaikuttaminen on ja miten responsiivinen tai avoin poliittinen järjestelmä on kansalaisten vaatimusten suhteen. Ehkä mittaamisen motiivi onkin politiikan legitimaatiossa, ei demokratian kehittämisessä.

Mitä vaihtoehtoja olisi ollut tarjolla? On toki mitattu kansalaisten osallistumista eri tavoin, mutta ei ole mitattu tuon osallistumisen vaikuttavuutta tai prosessien avoimuutta, kansalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa niihin ja saada niistä tietoa. On kyllä mitattu kansalaisten kuulumista kansalaisyhteiskunnan organisaatioihin, mutta ei niidenkään osalta sitä, miten ne ovat voineet vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon.

Uuden julkisjohtamisen ideologian mukaisesti voisi ajatella myös mittareita, jotka paremmin vastaisivat kansalaisten tietotarpeisiin. Näitä mittareita ei kuitenkaan ole Suomessa kutsuttu demokratiaindikaattoreiksi, ja kansainväliset organisaatiotkin käsittelevät niitä governance-mittareina. Voitaisiin ajatella, että indikaattoritieto voisi koskea poliittisen järjestelmän ja julkisen palvelujen tuloksellisuutta. Tämä varmaankin oli alkuperäisen *New Public Management* -ajattelun ytimessä. Kun uuden ohjausideologian tavoitteena oli kustannustietoisuuden lisääminen ja veronmaksajien rahojen tehokas käyttö, olisi mahdollista ryhtyä mittaamaan suoritteita. Läpinäkyvässä ja kustannustehokkaassa hallinnossa piilisi mahdollisuus valtaistaa kansalaisia harjoittamaan valinnanvapauttaan ja tekemään valintoja kuluttajakansalaisen tapaan, vaikkakaan palveluista päättämiseen, niiden ohjaukseen ja suuntaamiseen ei tarjoutuisi mahdollisuuksia. Kansalaisille kerrottaisiin, että he voivat valita tarjolla olevista palveluista parhaat ja äänestää jaloillaan näiden palvelujen luokse. Soten valinnanvapausajatus on jatkanut tuota linjaa. Sen ongelmina voi kuitenkin nähdä, ettei moni palvelu toimi markkinalogiikalla eikä markkinoiden tapaisesti. Kansalaisille ei toistaiseksi ole myöskään tuotettu ja välitetty sellaista vertailutietoa, jonka varassa noita valintoja voisi tehdä ja jonka varassa toimia (Tiedot terveyspalvelujen laadusta ovat hajallaan 2019). Eikä ajatuksen perustana oleva ihmiskuvakaan kansalaisesta asiakkaana ja rationaalisia valintoja tekevänä toimijana ole välttämättä kovin osuva ja oikea.

Indikaattorit ja abstrahoitu tieto voi olla kiinnostavaa myös kaukaa tapahtuvan hallinnan näkökulmasta. Demokratiaindikaattorit ovatkin vain yksi esimerkki kommunikaatiosuhteesta, jossa tiedon tuottajia ovat myös poikkikansalliset organisaatiot. Ne luovat käytäntöjä, joiden varassa konstruoidaan ylikansallista sfääriä tai tilaa. Tuon tilan sisällä kansallisvaltiot ovat kontrollin ja tarkkailun kohteina ja kansalaistensa hallinnan toimeenpanijoina. Poikkikansallisten organisaatioiden tuottamat demokratiaindikaattorit olettavat kansallisvaltioiden olevan yhteismitallisia yksikköjä, joiden ajatellaan muodostuvan kansalaisten *säiliöiksi*.

Kansalaiset tuskin kovin laajalti tulevat lukeneeksi näidenkään demokratiaindikaattoreiden tuloksia eikä niistä mediassakaan ole juuri käyty keskustelua – ja mik-

si olisikaan. Jos kuitenkin oletettaisiin tämän tiedon tulevan kansalaisten ulottuviin, olisi heille tarjolla outo lukijapositio: varsinaisten demokraattisten vaikutusmahdollisuuksien sijasta tarjolla olisi tieto siitä, että suomalainen demokratia on rankattu yhdeksi maailman parhaista. Kansalainen voi toki tästäkin tiedosta ehkä tuntea nationalistista ylpeyttä, vaikka oma kokemus demokratian toimivuudesta ei tuota tietoa vastaisi. Demokratiasta tulee *spectator sports*, penkkiurheilua, johon kansalaisten ei tarvitse itse osallistua.

Mitattaisiinko vai ei?

Sittemmin demokratia-arviointien buumi laantui ja poikkikansallisetkin organisaatiot alkoivat nimittää tuottamiaan tietoja governance-indikaattoreiksi (ks. esim. Bertelsmann Stiftung, Erkkilä & Piironen 2018).

Mittaamisen kritiikit ovat kohdistuneet siihen, että mittaaminen abstrahoi, epäpolitisoi ja standardoi – mittaaminen etäännyttää ja esineistää kohteensa. Näyttääkin siltä, että myös demokratiaindikaattorit siirtävät kohteensa demokratian piiristä teknokratian piiriin ja esittävät *demokratian* neutraalina, epäpoliittisena ja konteksteistaan irronneena esineenä.

Indikaattorikäytäntöjen kritiikit (Andreas & Greenhill 2010, Merry 2011, Davis ym. 2012, Davies 2013, Elgert 2015, Erkkilä & Piironen 2018) toteavat tilastollisten mittausten helposti korvaavan poliittiset debatit teknisellä asiantuntemuksella. Näin demokratia tyhjentyy poliittisesta sisällöstään ja muuttuu kansalaisten hallinnoinniksi. Tiedon tuotannon teknologiat muuttuvat hallinnoinnin teknologioiksi. Tieto alkaa näyttää epäpoliittiselta, kun siitä katoavat diskursiiviset taistelut ja vallan asymmetriat – siis mutina. Sen piiristä poistuu hiljainen, piiloinen, toisarvoisena pidetty (Elgert 2015, 352). Samalla vahvistetaan, kuka tuottaa *oikeanlaista* tietoa, ja valituksi tulee todennäköisimmin jo valmiiksi standardoitu ja tieteenteon kaapuun puettu tieto (Elgert 2015, 351–352). Politiikka on mahdollista poistaa demokratiasta, kun indikaattorit käsitetään teknisinä politiikkavälineinä, automaattisesti hyväksyttynä evidenssinä asioiden tilasta. Näin voidaan luoda *demokratiapolitiikka* neutraalina policy-alueena, joka asettuu valtionhallinnon organisaatioon *kaikkea hyvää tarkoittavana* toimintana. Ja tämän toiminnan hyvyyttä ei ole mahdollista kiistää.

Indikaattorikäytäntöjen kritiikit tulkitsevat uudet käytännöt yritysmuotoisten ajattelutapojen levittämisenä myös julkiselle sektorille. William Davies (2013, 33) näkee mittaamisen kiihtymisen neoliberalistisen kauden piirteenä, jolloin markkinat ja markkinalogiikka ulotettiin koskemaan yhä uusia alueita, *"undermining the very social fabric in which they are embedded and are consequently dependent on"*. Tämän jatkeena valtion nähdään ulottavan markkinamekanismien toiminnan uusille alueille ja konstituoivan uusia markkinamekanismeja myös valtion sisään. Davies arvelee, ettei markkinamekanismeja kuitenkaan voi ulottaa miten pitkälle tahansa: asioiden luonteen vuoksi on hankala hinnoitella esimerkiksi puhdasta ilmaa, kollektiivista turvallisuutta tai ystävyyttä.

Kun liberaali valtio etsi keinoja erottautua autonomisista markkinoista, neoliberaalin valtion nähdään olevan aivan toisenlainen. Sen nähdään ottavan käyttöön markkinatalouden formaalit periaatteet ja heijastavan ne yleisiksi hallinnan menetelmiksi ja tekniikoiksi, ja työntävän ne käyttöön myös sosiaalisen ja poliittisen sfääreihin. Valtio ei suinkaan vetäydy siinä toivossa, että markkinat täyttäisivät tilan jolla aikaisemmin toimi demokratia ja byrokratia, vaan yrittää tuottaa sosiaaliset ja poliittiset suhteet markkinoilta peräisin olevilla normeilla ja tekniikoilla. Tällä tavoin – uuden julkisjohtamisen menetelmin – auditoinnin ja arvioinnin käytännöt ja tavoitteenasettelun tavat tulevat normeiksi myös julkiselle sektorille. Tämän muutoksen jatkeena voi ajatella myös demokratiamittausten tulevan laskennallisuuden ja kilpailullisuuden demokratia-arvioinnin sfääriin. Tämän kautta tulee mahdolliseksi sekin, että hallitus katsoo voivansa asettaa tavoitetasot kansalaisten osallistumiselle.

Suomalaisten demokratiaindikaattoreiden ei kuitenkaan edellisen perusteella voi katsoa olleen kovinkaan perusteellisia, eikä rahaa tai aikaa tähän juurikaan panostettu (myös Piironen 2006). Indikaattoreiden muotoilu ja keruu näyttivät tapahtuneen sen varassa, mitä vaalitutkijat muutenkin olisivat tuottaneet. Kun Suomi kansainvälisissä poliittisten instituutioiden perustoimintoihin keskittyvissä demokratiavertailuissa epäilemättä pärjää varsin hyvin, voi nähdä perusteltuna, ettei suomalaisen demokratian mittaamiseen tämän enempää ole satsattu. Suomalaiset demokratiamittarit voi nähdä hyvin paljon vaatimattomampina kuin monet muut indikaattoriregiimit, esimerkiksi yliopistojen toimintaa sääntelevät käytännöt. Ne voi nähdä myös neoliberaalia kautta edeltäneen liberaalin kauden tuotteina ja tiedontuotantotapana: kansalaisten osallistumista politiikkaan on tutkittu varsin samankaltaisin tavoin jo 1950–60-luvuilta lähtien. Vaalitutkijoiden perinteiseen tutkimustapaan onkin ollut helppo ankkuroitua, koska se jo ennestään esiintyy faktuaalisena ja neutraalina. Näin ei synny vaikutelmaa, että demokratiaa tarkasteltaessa sekaannuttaisiin politiikkaan. Tarkasteluun tulee vain todella valmiiksi abstrahoitu ja epäpolitisoitu tieto, josta politiikkaa ei löydy kaivamallakaan. Politiikka saadaan poistetuksi demokratiasta (ks. myös Elgert 2015, 351).

Näin saadaan demokratia-indikaattorit, joista ei näyttäisi olevan paljoa hyötyä, jos ei paljon haittaakaan. Hyötynä voi pitää sitä, että indikaattorit toimisivat varoitussignaaleina kansalaisosallistumisen erojen polarisoitumisen suhteen. Haittaa ei pääse syntymään niin kauan kuin mittaus tapahtuu perinteisin kriteerein, joista ei tarvitse keskustella ja joidenka sopivuutta demokratiamuutoksiin ei tarvitse pohtia, ja niin kauan kuin niitä koskeva julkisuus rajautuu kohtuullisen pienen tutkija-/virkamiespiirin ja ajoittaisen eduskuntayleisön piiriin. Mittauksen olemassaolo sinänsä antaa vaikutelman, että asia on hoidossa eikä aihetta huoleen demokratian tilasta ole.

Jos demokratian tilan arvioinnin kuitenkin ottaisi tosissaan, olisi tekemistä paljonkin. Silloin demokratian käsitteen voisi nähdä ulottuvan muuallekin kuin sen tutkimiseen, miten hyvin tai huonosti kansalaiset kiinnittyvät järjestelmään. Voisi

tuottaa tietoa myös siitä, miten hyvin itse järjestelmä vastaa kansalaisten tarpeisiin ja vaateisiin, miten nuo vaateet välittyvät politiikan areenoille, ja mikä noissa välitysmekanismeissa saattaisi olla vikana. Voitaisiin tuottaa tietoa sellaisten toimenpiteiden pohjaksi, joilla kasvavaa polarisaatioita kiinnittyneiden ja syrjäytyneiden kansalaisten välillä voitaisiin korjata ja millä toimilla siihen voisi puuttua. Ja sitten tartuttaisiin toimeen asioiden korjaamiseksi. Ja ehkä huomattaisiin, ettei demokratia-arviointi tarkoita vain aggregoidun ja abstrahoidun datan keräämistä, vaan että kansalaisiakin tarvittaisiin demokratiaa arvioimaan. Mitattaisiin muutakin kuin kansalaisia. Mitattaisiin tavoilla, jotka tarkastelevat politiikkaprosesseja, ja tavoilla, jotka avaavat toimintamahdollisuuksia. Mitattaisiin kansalaisten näkökulmasta ja kansalaisten toimestakin. Kontrolloinnin kohteiden sijasta kansalaiset voisivatkin olla aktiivisia arvioitsijoita. Tieteen auran sijasta arvioinnissa painottuisivatkin ihmisten kokemukset ja käsitykset.

Silloin kuitenkin ehkä huomattaisiin, että demokratia toimiikin, eikä mittaamisen ja kalkyloinnin logiikkaa tarvitse ulottaa enää pidemmälle. Ja kun indikaattoritiedon ei nähtäisi tuottavan mitään lisäarvoa, käytettäisiinkin vain järkeä ja hoksottimia.

Lähteet

Alastalo, Marja & Åkerman, Maria (2011). Tieto hallinnassa tietokäytännöt suomalaisessa yhteiskunnassa. Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, Pertti & Ali Qadir (2014). Epistemic governance: An approach to the politics of policy-making. European journal of cultural and political sociology, 1 (1), 67–84.

Alonso, William & Paul Starr (toim) (1987). The politics of numbers, New York: Russell Sage Foundation.

Andreas, Peter & Kelly M. Greenhill (toim.) (2010). Sex, drugs, and body counts. The politics of numbers in global crime and conflict. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Avoin ja yhdenvertainen osallistuminen (2014). Valtioneuvoston demokratiapoliittinen selonteko 2014. Oikeusministeriö. Selvityksiä ja ohjeita 14/2014.

Beetham, David; Byrne, lain; Ngan, Pauline & Weir, Stuart (2002). Democracy under Blair. A democratic audit of the United Kingdom. London: Politico's.

Beetham, David (2004). Towards a universal framework for democracy assessment. Democratization 11 (2), 1–17.

Berg-Schlosser, Dirk (2004). Indicators of democracy and good governance as measures of the quality of democracy in Africa: A critical appraisal. Acta politica 39 (3), 248–278.

Borg, Sami (toim.) (2006). Kohti kansallisia demokratiaindikaattoreita. Teoksessa Sami Borg (toim.): Suomen demokratiaindikaattorit. Oikeusministeriö 2006: 1, 13–21.

Davies, William (2013). When is a market not a market? 'Exemption', 'externality' and 'exception' in the case of European state aid rules. Theory, culture & society 30 (2), 32–59.

Davis, Kevin; Fisher, Angelina; Kingsbury, Benedict & Merry, Sally Engle (2012). Governance by indicators. Global power through classification and rankings. Oxford: Oxford University Press.

The economist intelligence unit. Democracy index 2011, http://www.eiu.com//public/topical_report.aspx?campaingsid=DemocracyIndex2011, Viitattu 26.1.2012.

Elgert, Laureen (2015). Global governance and sustainability indicators: The politics of expert knowledge. Teoksessa Anna Durnova, Michael Orsini, Frank Fisher & Douglas Torgerson (toim.): Handbook of critical policy studies. Cheltenham: Edward Elgar, 341–357.

Erkkilä, Tero & Piironen, Ossi (2018). Rankings and global knowledge governance. Higher education, innovation and competitiveness. Houndmills: Palgrave.

Demokratiaindikaattorit. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. https://www.vaalitutkimus.fi/fi/demokratiaindikaattorit.html. Viitattu 28.2.2019.

Demokratiaindikaattorit 2013. Oikeusministeriö. Selvityksiä ja ohjeita 52/2013.

Demokratiaindikaattorit 2015. Oikeusministeriö. Selvityksiä ja ohjeita 56/2015.

Gephardt, Robert B. (1988). Ethnostatistics: Qualitative foundations of quantitative research. London: Sage.

Hallituksen strategia-asiakirjan 2006. Hallituksen poikkihallinnolliset politiikkaohjelmat ja politiikat. (Osio Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma, sivut 58–65).

Indikaattorit ohjauksen ja seurannan välineinä (2005). Valtiovarainministeriön indikaattorityöryhmän raportti. Valtiovarainministeriö, kansantalousosasto.

International IDEA (https://www.idea.int/). Viitattu 28.2.2019.

Jokinen, Eeva (2018). Muutoksen hallinnan asiantuntijoita. Janus Sosiaalipolitikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 26 (1), 73–77.

Lotman, Juri (1989). Merkkien maailma. Kirjoitelmia semiotiikasta. SN-kirjat.

Lord, Christopher (2004). A democratic audit of the European Union, Palgrave.

Låt fler forma framtiden. Betänkande av 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande (2006). Stockholm: SOU 2006: 5.

Merry, Sally Engle (2011). Measuring the world. Indicators, human rights, and global governance. Current anthropology 52 (3), 583–595.

Moring, Tom & Nieminen. Hannu (2006). Media ja demokratia: ehdotuksia indikaattoreiksi. Teoksessa Sami Borg (toim.): Suomen demokratiaindikaattorit 2006, 173–203.

Munk Christiansen & Lise Togeby (2006). Power and democracy in Denmark: Still a viable democracy. Scandinavian political studies 29 (1), 1–24.

O`Donnnel, Guillermo, Jorge Vargas Cullell & Oswaldo M. Iazetta (toim.) (2004). The quality of democracy. Theory and applications. Notre Dame: Notre Dame University Press.

Pettersson Olof (2013). The democratic audit of Sweden https://democraticauditukfiles.wordpress.com/2013/06/democraticauditsweden_olof-petersson-1.pdf.

Pietikäinen, Petteri (toim.) (2010). Valta Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Piironen, Ossi (2006). Suomi kansainvälisessä demokratiavertailussa. Teoksessa Sami Borg (toim.): Suomen demokratiaindikaattorit Oikeusministeriö 2006: 1, 22–50.

Piironen, Ossi (2005). Minimidemokratiaa ilman sisältöä. Valtavirran demokratiamittareiden arviointia. Politiikka 47 (3), 189–204.

Poovey, Mary (1998). A history of the modern fact. Problems of knowledge in the sciences of wealth and society. University of Chicago Press.

Porter, T. (1986). The rise of statistical thinking 1820–1900. Princeton University Press.

Porter, T. (1995). Trust in numbers. The pursuit of objectivity in science and public life. Princeton University Press.

Power, Michael (1997). The audit society, rituals of verification. Oxford: Oxford University Press.

Rose, Nikolas (1991). Governing by numbers, figuring out democracy. Accounting organizations and society 16 (7), 673–692.

Shore, Chris & Wright, Susan (1997). Anthropology of policy. Critical perspectives on governance and power. London: Routledge.

Simpura, Jussi & Melkas, Jussi (2013). Tilastot käyttöön. Helsinki: Gaudeamus.

Strathern, Marilyn (toim.) (2000). Audit cultures, anthropological studies in accountability, ethics and the academy. London: Routledge.

Suomen demokratiaindikaattorit. Oikeusministeriö 2006: 1. (Toim. Sami Borg)

”Tiedot terveyspalveluiden laadusta ovat hajallaan”, Helsingin Sanomat 14.1.2019, A 8.

Wass, Hanna & Maria Ohisalo (2017). Demokratiapolitiikka eriarvoistuvassa yhteiskunnassa. Yhteiskuntapolitiikka 82 (5), 605–607.

Veijola, Soile & Jokinen, Eeva (2018). Coding gender in academic capitalism. Ephemera. Theory and politics in organization 18 (3), 527–549. http://www.ephemerajournal.org/contribution/coding-gender-academic-capitalism 21.12.2018.

Österud, Öyvind & Selle, Per (2006). Power and democracy in Norway: The transformation of Norway? Scandinavian political studies 26 (1), 25–46.